

כ"ג ד': וַיִּקְרָא אֶל־לֵהִימ אֶל־בְּלָעַם וַיֹּאמֶר אֵלָיו - יש להקפיד להטעים היטב את האתנחתא המפסיק שבתיבת אֶל־בְּלָעַם, שלא ישמע שאלוקים אמר לבלעם, בעוד שהכוונה שבלעם אמר לאלוקים.

כ"ג ז': מִהֲרִיר־קֶדֶם - יש אומרים שהרי"ש הראשונה בשווא נע, ויש אומרים שהיא בשווא נח.^ט

כ"ג ט': וּמִגְבָּעוֹת - הגימ"ל בדגש, והשווא נע.

כ"ג י': אֶחָרִיתִי - החי"ת בחטף פתח. ואין לקרוא אֶחָרִיתִי בשווא נח.

כ"ג י"ב: אַתָּה אֲשֶׁמֶר לְדָבָר - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להחליף בין המרכא והטפחא ולהטעים אַתָּה אֲשֶׁמֶר לְדָבָר.

כ"ג י"ג: לֶךְ־נָא - הכ"ף מנוקדת בקמץ, ונקרא לָכָה.

אֲשֶׁר תִּרְאֶנּוּ מַשֶּׁם - יש לנגן את שני המונחים כראוי, ואין להשמיט את המונח הראשון ולהטעים אֲשֶׁר־תִּרְאֶנּוּ מַשֶּׁם במקף.^א

אֶפֶס קִצְהוּ תִרְאֶה - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים אֶפֶס קִצְהוּ תִרְאֶה.^ב

כ"ג כ": כִּי לֹא־נִחַשׁ - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים כִּי־לֹא נִחַשׁ.

לֹא־נִחַשׁ - הטעם מלעיל בנו"ן, והוא מלשון קסם. והקורא נִחַשׁ מלרע משנה משמעות לבעל חיים ששמו נִחַשׁ.^ג

כ"ג כ"ה: תִּקְבְּנוּ - הקו"ף בחטף קמץ קטן, והוא נהגה כקמץ קצר מעט.

כ"ג כ"ז: וְקִבְּתוּ - הטעם מלעיל בבי"ת.

כ"ג כ"ח: הִישִׁימֶךָ - היו"ד רפה, ובשווא נח.^ד

כ"ד א': כִּי טֹוב - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להשמיט את המונח ולהטעים כִּי־טֹוב במקף.

כ"ד ו': כְּאֶהְיֶה - האל"ף בחטף פתח, והוא עשב מבושם. והקורא כְּאֶהְיֶה בחולם, משנה משמעות ללשון רבים של אֶהְיֶה.^ה

^ט משום כלל הדומות. וענין זה מבואר בגליון פרשת וארא הערה י"א.

ובתיבה זו, יש מחלוקת גם בין הסוברים ששווא הדומות הוא שווא נח, האם כאן הוא מן היוצאים מן הכלל שבהם שווא הדומות נע, או לא. מהר"ץ כתב שאין מתג בה"א, והשווא ברי"ש נח, והביא כן גם בשם ר' יחיא בשרי, וכן בכתבי יד רבים יש מתג רק במ"ם ולא בה"א.

אך בעין הקורא הה"א במתג, והרי"ש מנוקדת בחטף פתח להורות על נעות השווא (כמבואר במאמר החטפים), וכן הוא בכתבי היד א"א וא"ז, ובדפוסים רון"ה, וקורן.

^א ויש כתיב יד (כגון כתב יד ט"ב) שנמסר בהם על קרי וכתוב, שכתוב לך וקרי לָכָה, שהרי לָכָה כאן אינו במשמע לך ולא לאחרים, כבשאר המקרא (כגון: עֲשֵׂה לָךְ תַּבַּת עֲצֵי גֹפֶר, בראשית ו' י"ד) אלא הוא מלשון הליכה שדרכו להכתב עם ה"א בסופו (ואע"פ שהקריאה של לָכָה ושל לָכָה שווים, קרי וכתוב לא תמיד בא להודיע על שינוי בקריאה, אלא אף על שינוי במשמעות, וכמבואר בגליון בפרשת שמות (ד' ב') ובגליון פרשת משפטים (כ"א ח')).

^א ענין זה מבואר בגליון פרשת שמות הערה ל'.

^ב יש נטיה לחבר את תיבות "אֶפֶס קִצְהוּ" בטעם, וטעות זו נגרמת ככל הנראה בהשפעת הביטוי המחודש "אפס קצהו", אך כאן הם שני דברים נפרדים, ומילת אֶפֶס מוטעמת בטעם מפסיק.

^ג לקוראים בהגייה המבחינה בין קמץ לפתח, אם יקראו מלרע במקום מלעיל, אע"פ שעשו שלא כדיון, לא שינו משמעות, כיון שהמשמעות ניכרת עדיין ע"י הפתח. אך לקוראים בהגייה שאינה מבחינה בין קמץ לפתח, שאצלם כל הבדול בין המשמעים הוא ע"י מקום ההטעמה, אם ישנו ויקראו מלרע במקום מלעיל, יש לחשוש בזה לשינוי משמעות.

^ד עיין במאמר על השווא שאחר ה"א הידיעה.

וכאן בכל הספרים אין מתג בה"א, וממילא מוכח שהיו"ד שאחריה בשווא נח.

כ"ד ז': מִדְּלִי - הדלי"ת בקמץ גדול, והלמ"ד בשווא נע.^ו והיו"ד בקמץ, והיו"ו נשמעת.

וְתַנְשֵׂא - הנו"ן בפתח, והשי"ן בדגש.

כ"ד ט': פָּרַע שָׁכַב פָּאָרִי וּכְלָבִיא מִי יִקְיָמוּ - יש להקפיד להטעים היטב את הטפחא המפסיק שבתיבת וּכְלָבִיא, שהוא ניגון מפסיק יותר מהתביר" שבתיבת פָּאָרִי, שאם לא יפסיק כראוי ישמע שמי יִקְיָמוּ קאי רק על כְּלָבִיא בעוד שקאי גם על פָּאָרִי וגם על כְּלָבִיא. דהיינו, פָּרַע שָׁכַב פָּאָרִי וּכְלָבִיא, מִי יִקְיָמוּ.

כ"ד י"ד: הִנְנִי - יש אומרים שהנו"ן הראשונה בשווא נע, ויש אומרים שהיא בשווא נח.^ז

הִנְנִי הוֹלֵךְ לְעָמִי - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים הִנְנִי הוֹלֵךְ לְעָמִי.

לָכָה אֵינְעָךְ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה - יש להקפיד להטעים היטב את הזקף המפסיק שבתיבת אֵינְעָךְ, שלא ישמע שיעץ לו את אשר יעשה העם הזה, בעוד שהכוונה שיעץ לו כיצד להחטיאם, ועוד ניבא לו את אשר יעשה העם הזה.^ח

כ"ד י"ז: וְלֹא עָמָה - הטעם מלרע בתי"ו.

כ"ד י"ח: עֲשֵׂה חֵיל - הטעם מלעיל בעי"ן.^ט

כ"ד כ"ב: כִּי אִם־יִהְיֶה - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים כִּי־אִם יִהְיֶה.

לְבַעַר - הטעם מלעיל בבי"ת, והעי"ן בהעמדה מועטת ובצירי.

כ"ד כ"ד: וְעַנּוּ־עֲבָר - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים וְעַנּוּ עֲבָר.

כ"ה ד': קַח אֶת־כְּלִיר־אֲשֵׁי הָעָם וְהוֹקַע אוֹתָם - יש להקפיד להטעים היטב את הזקף המפסיק שבתיבת הָעָם, שלא ישמע שהכוונה שיוקיע את ראשי כל העם, בעוד שהכוונה שיקח את כל ראשי העם, ויחד עמם יוקיע את החוטאים.^י

כ"ה ו': פָּתַח - יש להקפיד על הגייה נכונה של התי"ו, שלא ישמע שקורא פָּסַח בסמ"ך.^{יא}

כ"ה ז': פִּינְחָס - הנו"ן בשווא נע.

כ"ה ח': אַחֲרֵי אִישִׁי־יִשְׂרָאֵל - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים אַחֲרֵי־אִישִׁי יִשְׂרָאֵל.

^{טו} וראה גמרא ברכות ט"ז ע"א, וברש"י ותוס' שם.

ורד"ק בשרשים (שרש אהל) ג"כ פירש שהוא בושם, והביא שר' סעדיה גאון פירש שהוא מלשון אהל (וכדברי רש"י בברכות שם).

^{טז} וכתב רד"ק (מכלול קל"ז ע"ב) שקבלנו בתיבה זו שקריאתה בקמץ גדול, ולא שמענו ולא ראינו בה מחלוקת.

^{יז} בניגון הטעמים המקובל יש נטיה להטעים את התביר בניגון מפסיק יותר מהטפחא, אך באמת הטעם טפחא הוא מפסיק יותר מהתביר, ויש להקפיד על הניגון המתאים בכל מקום של צירוף הטעמים תביר וטפחא, כי בהרבה מקומות זה משנה את פירוש הענין.

^{יח} משום כלל הדומות. וענין זה מבואר בגליון פרשת וארא הערה י"א.

^{יט} וכמו שפירש רש"י, וכן הוא בתרגום אונקלוס.

כ"ב י"ז: קְהֵה־לִי / (קָהָה לִי)

במקף – בכתבי היד: טא"ס ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ו ט"ח, ס"א ס"ג ס"ד, א"ב. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, לטריס, גינצבורג, קסוטו, ברויאר.

במונח – בכתבי היד: ס"ה ס"ח ס"י ס"ב ס"ד ס"ו ס"ז, א"א א"ג א"ד א"ה א"ו א"ז א"ט א"י. ~ ובדפוסים: רוו"ה, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא.

כ"ב כ': אֶל־לֵהִים / (אֶל־לֵהִים)

במרכא – בכתבי היד: ט"ב ט"ד ט"ה ט"ו, ס"א ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"י ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ו ס"ז, א"ב א"ו א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רוו"ה, קורן, ברויאר. ~ וכן הוא בעין הקורא. ~ וכן הוא הנכון ע"פ כללי הטעמים.²

במונח – בכתבי היד: ט"ג ט"ח, א"א א"ג א"ד א"ה א"ז א"ט. ~ ובדפוסים: רא"פ, לטריס, גינצבורג, קסוטו.

כ"ב כ"ח: הִפְתִּינִי / (הִפְתִּינִי)

התי"ו בפתח – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ו ט"ח, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז, א"ב א"ג א"ד א"ה א"ז א"ט א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, קסוטו, ברויאר.

התי"ו במקף – בכתבי היד: ס"ד ס"ה ס"י ס"א ס"ג ס"ד ס"ו ס"ז, א"ב א"ג א"ד א"ה א"ז א"ט א"י. ~ ובדפוסים: רא"פ, רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא. ~ וכן כתבו אור תורה ומנחת שי"ג.³

² הכלל הוא שכאשר יש שני משרתים לזרקא, המשרת השני הוא מונח, ואם יש פסיק בין המשרת לזרקא, או שיש מתג בתיבת הזרקא, והמשרת הראשון הוא קדמא, המשרת השני יהיה מרכא ולא מונח (כלל זה מובא בספר דקדוקי הטעמים (בר"ש סעיף 21, דותן שער ט'). ובספר טעמי המקרא המיוחס לר' יהודה בן בלעם (שער הזרקא). ועוד).

³ נראה שיש סימני מחיקה של קמץ שתוקן לפתח.

²² ובמסורה שם נמסר עליו: לית קמץ זקף. כלומר שזו הפעם היחידה בתנ"ך שכתובה מילה זו, והיא מנוקדת בקמץ בגלל הזקף.

²³ באור תורה ובמנחת שי כתבו שבספרי ספרד התי"ו מנוקדת בקמץ. ובמנחת שי אף ניקד בדיבור המתחיל בת"ו קמוצה.

²⁴ הטעמים המפסיקים ביותר בפסוק, שהם סוף פסוק ואתנחתא, גורמים לשינוי ניקוד האות המוטעמת משום ההפסק, וכגון במקום שָׁמַיִם, באתנחתא וסו"פ מנוקד שָׁמַיִם. אֶרֶץ-אֶרֶץ. מִצְרַיִם-מִצְרַיִם. לֵלֶךְ-לֵלֶךְ. ויש מקומות רבים בהם הפתח משרת לקמץ גם בטעמים מפסיקים נוספים, כדרך שנוהג באתנחתא, כגון: אֶשֶׁר יִמְצָא אֹתוֹ יִהְיֶה־לִּי עֹבֵד (בראשית מ"ד י'). הוּא יִהְיֶה־לִּי עֹבֵד (שם י"ז). וְעִשָּׂה לָהֶם מִכְסֵי־בָד (שמות כ"ח מ"ב). אִזְּ אֶת־הַעֲשָׂן אֶשֶׁר עֲשָׂה (ויקרא ה' כ"ג), שבהם הזקף גורם לפתח להפוך לקמץ. וכגון: וְהָשִׁיב אֶת־הַגִּזְלָה אֶשֶׁר גָּזַל (שם), שבו הרביעי גורם לפתח להפוך לקמץ, ועוד רבים כיו"ב.

ובניקוד הפשוט של תיבת הכיתית התי"ו מנוקדת בפתח, והמנקדים כאן בקמץ ניקדו כן מחמת הזקף שגורם לפעמים לשנות את הפתח לקמץ.

וכתב ברויאר (כתר ארם צובה והנוסח המקובל עמוד 37-38) שלכאורה הנכון יותר הוא בפתח, שהרי פתח שהופך לקמץ שלא באתנחתא וסוף פסוק, מצוי בדרך כלל רק בין שני משפטים עצמאיים, או בין שתי צלעות מקבילות של משפט, וכגון: מִמֶּנֶּה שְׁמֵי־מַשָּׁל וּמִתְהוֹם רִבְצַת תַּחַת (דברים ל"ג יג), שְׂרָאשִׁי נִמְלָא־סֵל קְנֻצוֹתֵי רִסְיִי לִלְלָה (שה"ש ה' ב'), אשר בהם הזקף באמת משמש כמפסיק חשוב ומשמעותי, ולכן הם מנוקדים בקמץ אע"פ שמוטעמים בזקף. אך לעומת זאת כאן שכתב ב' הִפְתִּינִי הָאֵל שֶׁלֹּשׁ רָגְלִים, שני חלקי המשפט קשורים זה לזה, וממילא לא סביר שהתי"ו תנוקד בקמץ, ולא מצוי בתנ"ך שזקף יגרום לפתח להפוך לקמץ כאשר חלקי המשפט כ"ב קשורים זה לזה.

יתרה מזאת, הרי בפסוקנו וְתִאֲמַר לְבָלְעָם מִה־עֲשִׂיתִי לָךְ בִּי הִפְתִּינִי הָאֵל שֶׁלֹּשׁ רָגְלִים, הזקף הראשון שכח פיסוקו חזק יותר מהזקף הבא אחריו, והוא אף מבדיל כאן בין שני משפטים, בכל זאת אינו הופך את תיבת "לך" ל"לך", כמו שהיא מנוקדת באתנחתא וסוף פסוק, ואילו הזקף השני שכח פיסוקו חלש, והוא מבדיל בין חלקי משפט אחד, יגרום לניקוד הִפְתִּינִי, הרי דבר זה אינו סביר כלל וכלל.

כ"ב ל"ו: כִּי בָּא / (כִּי־בָא)

במונח מונח – בכתבי היד: טא"ס ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ו ט"ח, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"י ס"א ס"ב ס"ד ס"ו ס"ז, א"א א"ה א"ו. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, קסוטו, ברויאר.

במקף מונח – בכתבי היד: ס"ה ס"ו ס"ח ס"י ס"ג, א"ב א"ג א"ד א"ז א"ט א"י. ~ ובדפוסים: רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא.²²

כ"ג ג': יִקְרָה / (יִקְרָה)

הרי"ש בצירי – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ו ט"ח²³, ס"ג²⁴ ס"י ס"י ס"ד ס"ו, א"ד. ~ ובדפוס: ברויאר. ~ וכן כתב אור תורה בשם מקצת ספרים ~ וכן מוכח מהמסורה.²⁵

הרי"ש בסגול – בכתבי היד: ס"א ס"ב ס"ה ס"ו ס"ח ס"ט ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ז, א"א א"ג א"ה א"ו א"ז א"ט א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קסוטו, קורן.

ויתכן שהסיבה לניקוד הקמץ באה מכך שלשון "הכית" בכינוי מושא מצוי רק שתי פעמים במקרא, ובשתייהן מוטעם בזקף, הִפְתִּינִי (כאן), הִפְתִּינִי (ירמיה י"ד י"ט), ואולי ניקדו כאן בקמץ בהשפעת חבירו היחיד מירמיה ששם הוא מנוקד בקמץ משום שהוא משמש כמפסיק משמעותי בפסוק.

²⁶ כאשר באות שתי תיבות זעירות לפני אתנחתא, דרך המקרא להטעימן בשני מונחים, ולא להקיפן. כגון: כִּי טוֹב פָּתַר (בראשית מ' ט"ז), כִּי סָר לְרָאוֹת (שמות ג' ד'), כִּי לֹא תִמָּן (שמות י"ב ל"ט). ורק בטעמי אמ"ת הדרך שיהיו מוקפות, כגון: כִּי־לֹא אֶשְׁאָע (איוב ז' ו'), כִּי־טוֹב חִסְדְּךָ (תהילים ס"ט י"ז). (ומה שמוטעם כִּי־מוֹם בְּיָד (ויקרא כ"א כ"ג) במקף, הוא חריג, ואין זה דרך המקרא).

(ומה שכתב בתשלום מקנה אברם בטעם אתנחתא, שאם יבואו שתי תיבות לפני האתנחתא האחת במקף וזולת י"א מקומות במקרא שישרתוהו שני מונחים, טעות יש בדבריו, שהרי שני מונחים המשרתים לאתנחתא נמצא במקרא עשרות פעמים, ונראה שהחליף את שני המונחים הבאים לפני אתנחתא, עם המאילא הבאה לפני אתנחתא, שמאילא אכן באה י"א פעמים לפני אתנחתא. ואכן בכללי המאילא כתב רק שלפעמים ישיר לטוף פסוק, ולא הזכיר כלל שישיר גם לאתנחתא, וכן בכללי האתנחתא לא הביא כלל שישיר גם המאילא כמו שהביא בטעם סוף פסוק, ונראה בבירור שטעות ובלבול יש בדבריו).

²⁷ נראה שיש סימני מחיקה של הנקודה התחתונה של הסגול, כדי לתקנו לצירי.

²⁸ בכתבי יד רבים מאד נמסר כאן במסורה "לית כתיב ה"א" (כן נמסר בכה"ט י"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ו ט"ח, ס"א ס"ג ס"ו ס"ח ס"ט ס"י ס"ד ס"ז, א"ג א"ד א"ה א"ו א"ז א"ט, וכ"ה בדפוס מק"ג), (ובכ"י ס"א הנוסח הוא "לית כתיב כ"), ומוכח מזה שהרי"ש בצירי, ובאה המסורה להבדיל בין יקרה בה"א כאן, לבין יקרא באל"ף בשאר המקרא (כגון: לֹאֹת יִקְרָא אֶשֶׁה, בראשית ב' כ"ג. וְלֹא יִקְרָא עוֹד, בראשית י"ז ה'). כִּי בִצְחָק יִקְרָא לָךְ זָרַע, בראשית כ"א י"ב. וכן הרבה במקרא).

ואם היתה הרי"ש מנוקדת כאן בסגול, היה על המסורה למסור "לית", שהרי אין תיבת יִקְרָה בסגול מופיעה בכל המקרא כלל, בין באל"ף ובין בה"א (וברור שהמסורה מתכוונת רק לצורת ניקוד אחת שבה הה"א הוא יחיד במקרא, ואינה מתייחסת לכתיב בלבד, שאם כן יש פעמים רבות מאד שכתובה תיבת יקרה בה"א בניקודים שונים, כגון: יִקְרָה, יִקְרָה, יִקְרָה, יִקְרָה, יִקְרָה).

ויש כתיב יד המנקדים בסגול, אע"פ שמוסרים במסורה "לית כתיב ה"א" (כ"ה בכה"י ס"א ס"ו ס"ח ס"ט, א"ג א"ו א"ז א"ט, וכ"ה בדפוס מק"ג), ומוכח שהניקוד בספר משובש, והנכון הוא בצירי.

ובמסורה שבמק"ג ירמיה י"ט ו' מוכח ג"כ שניקוד הצירי הוא הנכון, שנמסר שם (על הפסוק וְלֹא יִקְרָא לְמָקוֹם הַזֶּה) "יקרא כ"א בקריאה, וסימן, לֹאֹת יקרא אשה, עוד שמך אברם, כי ביצחק יקרא לך זרע, אולי יקרה יי לקראתי לית כתיב ה", ההוא יקרא ארץ רפאים, וכו'" (והמסורה מונה והולכת את כל המקומות שכתוב יקרא במקרא), ומוכח ג"כ שהם מנוקדים באופן זהה, וההבדל הוא רק שבאה האות ה"א במקום א"י.

וכן מוכח גם מהמסורה שבכתר ארם צובה (החסר כאן), שבכמה מקומות (שמואל א' ט' ט', ישעיה א' כ"ו, שם י"ד כ', משלי ט"ז כ"א) נמסר שם על תיבת יִקְרָא "כ"א", דהיינו שמילה זו כתובה כ"א פעמים במקרא, והמסורה מנתה ביניהם גם את תיבת "יקרה" הכתובה כאן, שאילולא כן יש רק כ' פעמים במקרא, ומוכח שגם כאן מנוקד בצירי ולא בסגול, ולכן נמנה ביניהם, כיון שאין הפרש בקריאה ביניהם.

וכן בספר דקדוקי הטעמים (סעיף 8) מובאת רשימת תיבות במקרא ששוים בלשון ושוניים בכתב, כגון יִקְרָה - נִקְרָה - יִקְרָה - יִקְרָה, יִמְלָא - יִמְלָה, יִמְלָה - יִמְלָא, ועוד, וביניהם מובא כִּי בִצְחָק יִקְרָא לָךְ זָרַע (בראשית כ"א י"ב) - אולי יִקְרָה יי לקראתי. ומוכח שהניקוד כאן הוא בצירי, שאם הוא בסגול, אין הקריאות שוות.

כ"ג כ"ג: מהפּעל / (מהפּעל)

הטעם מלעיל בפ"א – בכתבי היד: ט"ב כ"ג ט"ד כ"ה ט"ה. ~
ובדפוסים: גינצבורג^{כט}, ברויאר. ~ וכן נמסר בספר החילופים בשם
בן אשר שהלכה כמותו^{לא}.

הטעם מלרע בעי"ן – בכתבי היד: ט"ו ט"ח, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה
ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"יא ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז, א"א א"ב א"ג
א"ד א"ה א"ו א"ז א"ח א"ט א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, רוו"ה,
לטריס, קסוטו, קורן. ~ וכן נמסר בספר החילופים בשם בן נפתלי
שאיין הלכה כמותו. ~ וכן דעת מנחת שיל^ב.

כ"ה ח': ויבא / (ויבא)

בתלישא גדולה – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ו ט"ח, ס"א
ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ט ס"י ס"יא ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז, א"א א"ב
א"ג א"ד א"ה א"ו א"ח א"ט א"י. ~ ובדפוסים: רוו"ה, גינצבורג,
קסוטו, קורן, ברויאר. ~ וכן הוא בעין הקורא.

בתלישא קטנה – בכתבי היד: ס"ו ס"ח ס"י, א"ז. ~ ובדפוסים:
מק"ג, רא"פ, לטריס.

^{כח} נראה שיש סימני מחיקה של טפחא שהיה תחת העי"ן, והועבר לתחת הפ"א.
וכנראה שהסופר הטעים תחילה כדעת בן נפתלי, ואח"כ תיקן והטעים כדעת בן
אשר.

^{כט} כן הוא בנוסח הפנים, וכתב בגליון שכן הוא לדעת בן אשר, אך לדעת בן נפתלי
מוטעם פּעל מלרע.

^ל כן הוא נוסח החילוף ע"פ ספר החילופים של מישאל. וכן הוא נוסח החילוף
במסורה שבכה"י ט"ג וט"ח. ובספר המסורה עמ' תקע"ו. וכן נראה בנוסח החילוף
שבמק"ג.

וצ"ע האם זה שברוב כתבי היד הדפיסו כאן בנוסח בן נפתלי, זה משום
שבחילוף זה התקבלה הלכה כמותו ודלא כב"א, או שזה רק משום שהעתיקו
מכתבי יד שנקטו כבן נפתלי, ונעלם מהם שזה נוסח בן נפתלי, וכמו שהביא מנחת
שי נוסח של ספר חילופים כתב יד שבו נמסר שלב"א מלרע ולב"נ מלעיל.
ונראה, שהנוסח הנפוץ יותר היה כב"נ, והראיה שאף בכתבי היד המדויקים
יותר (ט"ב ט"ג ט"ד) נראה שהטעים הסופר בתחילה כב"נ, ורק אח"כ תיקן
והטעים כב"א, ולכן נוסח זה התקבל יותר, אך לא משום שכאן נתקבלה דעת ב"נ.

^{לא} והוא יוצא מן הכלל יחיד בכל המקרא שהטעם נסוג אחור בטעם מפסיק.

^{לב} ז"ל מנחת שי: בספרי אשכנז כתב יד הטעם בפ"א, וכן נראה מחילופי הדפוס
שזה דעת בן אשר, אך ברוב הספרים הטעם בעי"ן, וכן מצאתי בחילופים כתב יד
לבן אשר, עכ"ל. ובדבור המתחיל הטעים את התיבה מלרע להורות שכן הכריע.
והטעם שהכריע כן הוא משום שרוב הספרים הטעימו מלרע, ולכן סמך על
נוסח החילופים כ"י שזו היא דעת ב"א, דאם לא כן יקשה מדוע הטעימו הספרים
שלא כדעת ב"א.

לענין מעשה, כיון שרבו המקורות לכך שנוסח החילוף הנכון הוא שלדעת
ב"א התיבה מלעיל (כמובא בהערות לעיל), וכן הוא בכתבי היד המדויקים, נראה
שיש לקרוא מלעיל אחר שנתברר שזו דעת ב"א.